

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра філософії та суспільних наук (№ 701)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник Голови НМК 1

М.С. Романов

«___» _____ 2021 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА ОБОВ'ЯЗКОВОЇ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ФІЛОСОФІЯ**

Галузь знань: 13 Механічна інженерія, 27 Транспорт

Спеціальність: 134 Авіаційна та ракетно-космічна техніка, 272 Авіаційний транспорт

Освітні програми: Літаки та вертольоти, Технічне обслуговування та ремонт повітряних суден і авіадвигунів, Автомобілі та автомобільне господарство

Форма навчання: денна

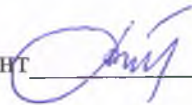
Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Харків 2021 рік

Робоча програма з дисципліни «Філософія» для здобувачів освіти за спеціальностями: 134
Авіаційна та ракетно-космічна техніка, 272 Авіаційний транспорт

«31» серпня 2021 р. – 15 с.

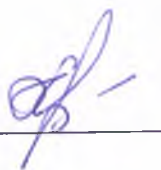
Розробники: Васильєва Л. А. канд. філос. наук, доцент

Робочу програму розглянуто на засіданні кафедри філософії
Протокол № 1 від « 31» серпня 2021 р.

Завідувач кафедри

Д-р. філос. наук, професор

О. П. Проценко

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	
Кількість кредитів – 3	Галузі знань: 13 Механічна інженерія, 27 Транспорт	Обов’язкова	
Модулів – 1	Спеціальність: 134 Авіаційна та ракетно-космічна техніка, 272 Авіаційний транспорт	Навчальний рік	
Змістовних модулів – 1		2020-2021	
Індивідуальне науково-дослідне завдання: нема		Семестр** 3-й, 5-й	
Загальна кількість годин – 40*/90	Освітні програми: Літаки та вертольоти, Технічне обслуговування та ремонт повітряних суден і авіадвигунів, Автомобілі та автомобільне господарство Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 3		Лекції*	
		16 год.	
		Практичні, семінарські	
		24 год.	
		Самостійна робота	
		50 год.	
		Вид контролю: модульний контроль, залік	

*Аудиторне навантаження може бути збільшене або зменшене на одну годину в залежності від розкладу занять. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної становить: для денної форми навчання – 40/50

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення дисципліни «Філософія» передбачає, насамперед, розвиток у здобувача спеціальних знань, умінь та навичок, що здатні формувати формування ключові професійні компетенції, адекватні до сучасних соціокультурних умов.

Навчальний процес підготовки здобувачів здійснюється з урахуванням дидактичних можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання (система Mentor) та орієнтується на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до самоосвіти, постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності, швидкої адаптації до змін у сучасному соціальному просторі.

Основна увага при підготовці фахівців правників зосереджена на засвоєнні історії філософії, адже історико-філософські дослідження виконують базову функцію у становленні правника-професіонала, кваліфікованого спеціаліста у багатьох галузях гуманітарного знання. Вивчення проблем людського буття, особливостей світогляду людини, проблем пізнання світу, закономірностей розвитку природи та суспільства слугує не лише

професійному становленню здобувача вищої освіти, а і його духовному зростанню, формуванню всебічно розвиненої та високоосвіченої особистості.

Відповідно до вказаної мети **завдання** даної дисципліни представляє собою послідовне освоєння філософських категорій, принципів, концепцій, які б забезпечили компетентну орієнтацію здобувача вищої освіти в сучасних соціально-правових, політичних, культурних процесах.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі повинні досягти таких **компетентностей**:

- розуміння сутності філософії та її роль в історії культури, специфіки взаємин філософії з іншими формами духовного життя людства (релігією, наукою, правом (ПК-1);
- знання основних етапів розвитку світової філософської думки та сутності поглядів видатних філософів античності, європейського середньовіччя, Нового часу, сучасної західної філософії, вітчизняної філософської традиції і східних релігійно-філософських вчень (ПК-2);
- володіння проблематикою основних філософських дисциплін (ПК-3);
- розуміння історичності людського буття, багатоманітності культур і цивілізацій (ПК-4);
- знання основних етапів розвитку науки та критеріїв науковості, розуміння ролі науки в розвитку цивілізації, сутності та значущості наукової раціональності (ПК-5);
- розуміння основних закономірностей розвитку природи і суспільства та місця людини у світі (ПК-6);
- усвідомлення ролі та значення культури в історії людства (ПК-7);
- усвідомлення значущості загальнолюдських цінностей та етичних норм (ПК-8).

Програмні результати навчання:

1. Розуміти сенс філософії, її місце в системі культури.
2. Знати філософську термінологію та основні етапи, напрямки в історії світової та вітчизняної філософії.
3. Аналізувати та коментувати літературу з філософської, соціокультурної та філософської проблематики.
4. Мати обізнаність щодо основних напрямів, тенденцій, проблематики сучасної філософії.
5. Розуміти сучасну наукову картину світу, її основні проблеми та суперечності.
6. Мати обізнаність у головних філософських методах і підходах, розуміти етико-практичну значущість філософського знання.
7. Мати навички написання філософських текстів.
8. Мати навички реферування, систематизованого огляду та порівняльного аналізу філософської літератури.
9. Вміти аналізувати міркування та робити ґрунтовні смислові узагальнення, висновки.
10. Вміти викладати власні міркування послідовно, логічно, систематично та аргументовано.
11. Критично оцінювати власну позицію та знання, порівнювати і перевіряти отримані результати.
12. Уникати симуляцій, плагіату та інших виявів академічної недоброчесності у сфері професійної діяльності або навчання.
13. Мати навички ведення інтелектуальних дискусій на засадах діалогу, відкритості й толерантності.
14. Вміти застосовувати загальногуманітарні та філософські знання в сфері наукового пізнання.

15. Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати

Міждисциплінарний зв'язок:

Всесвітня історія, логіка, соціологія, політологія, етика, естетика, релігієзнавство, психологія, культурологія, філософія науки та техніки.

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1.

Тема 1. Філософія як специфічний тип знання. Філософія і наука.

Визначення філософії. Філософія як мудрість та спосіб буття. Філософія та філософствування. Первинне розуміння філософії. Особливості історичного виникнення філософії. Джерела та призначення філософії.

Світогляд: структура, історичні типи та їх особливості. Міфологія, релігія, наука, філософія як особливі форми осмислення людиною світу. Філософія, наука, релігія, ідеологія. Особливості філософського та наукового світогляду. Визначення науки. Наука і гуманітарне знання. Наукове знання та наукові дослідження. Факт. Науковий факт. Функції філософії: світоглядна, пізнавальна, методологічна, соціально-практична. Специфіка філософського пізнання дійсності. Буття та мислення.

Тема 2. Стародавні філософські системи Сходу та Заходу.

Східна парадигма. Зародження філософської думки. Східний та західний тип культури і філософствування. Прагматичність філософського знання – давньоіндійська філософія. «Ведична» та епічна література про людину, її походження та існування. Релігійно-філософські вчення: індуїзм, джайнізм, буддизм. Закони Ману. Давньокитайська філософія. Філософія даосизму про проблему співвідношення особистісного, суспільного та космічного. Моїзм, легізм, етико-політичні. Основи конфуціанства.

Західна антична парадигма. Філософія античності. Етапи її розвитку та загальні особливості. Періодизація філософії Давньої Греції. Натурфілософські школи Давньої Греції та їх космоцентрична спрямованість. Досократики. Піфагор та піфагорійці. Елліністична філософія: стоїцизм, еkleктизм, неоплатонізм, епікуреїзм, скептицизм. Класичний період розвитку філософії. Сократ, Платон, Аристотель. Римська антична філософія.

Тема 3. Свідомість як філософська проблема. Питання про дійсність

Філософський зміст проблеми свідомості. Проблема свідомості в історії філософської думки. Концепції свідомості. Атрибутивні властивості, функції та структура свідомості. Для чого нам філософська теорія реальності. Нова онтологія: творець та творіння. Релігійний характер філософської думки Середньовіччя. Теоцентризм. Основні напрямки розвитку християнської філософії: апологетика, патристика, схоластика, містика. Філософія Фоми Аквінського. Сучасне розуміння реальності: філософія та природничі науки.

Тема 4. Філософське вчення про буття та філософія пізнання.

Філософське розуміння проблеми буття. Уявлення про онтологію як вчення про буття. Особливості розуміння буття як засади виникнення різних філософських концепцій. Основні рівні та форми буття. Філософські категорії осмислення буття. Діалектико-матеріалістичне, метафізичне й ідеалістичне розуміння буття. Сучасне осмислення поняття «матерія». Сучасні уявлення про спосіб і форми існування матеріального світу.

Подолання наукового догматизму та «коперніканський переворот» в філософії. Вчення про можливості наукового пізнання та побудову світу І. Канта. Основні закони та принципи діалектики. Криза раціонального розуміння дійсності. Критика філософії історії Г. В. Ф. Гегеля. Здатність людини утворювати осмислені вислови про світ і про саму себе. Основні складові пізнавального процесу. Чуттєвий ті раціональний рівні пізнання. Поняття

наукового дослідження та форми наукового пізнання. Пізнання як відображення і творення. Методи наукового пізнання.

Тема 5. Вітчизняна філософія у контексті світової філософської думки.

Дохристиянські витоки української філософії. Філософська думка часів Київської Русі. Найдавніші філософи на тернах давньої України та зміст їхніх вчень. Основні твори «книжників» Київської Русі та їх світоглядно-філософський зміст. Уявлення про світ, людину, пізнання світу, роль наук у житті людей у творах мислителів Київської Русі.

Передумови розвитку вітчизняної філософії: філософська думка Княжої доби, братські школи, Києво-Могилянська академія. Г.С. Сковорода та його життя і філософія. «Філософія серця» П. Юркевича та її вплив на формування філософії Срібної доби. Проблема людини, змісту історії і творчості у філософії В. Соловйова, М. Бердяєва, С. Франка.

Тема 6. Філософське осмислення людини.

Людина як основний предмет філософського аналізу. Актуальність філософського дослідження людини. Що таке людина? Філософські аспекти антропогенезу. Основні філософсько-антропологічні проблеми: природа і сутність людини, сенс життя, щастя людини, спілкування і розуміння. Поняття про особу. Феномен тілесності. Соціалізація особи. Уявлення про «Я-концепцію». Ціннісні орієнтації, свобода, відповідальність та криза особи в сучасному світі. Багатомірність людського буття та сутності людини. Екзистенційний та есенційний підходи до витлумачення людини і світу. Особливі виміри людського: духовність, свобода, творчість, моральність. Комунікативна природа людського буття. Людина у самотності та комунікації. Людина як істота, котра трансцендує.

Тема 7. Специфіка людського життя. Людина та суспільство.

Поняття суспільства. Основні характеристики суспільства. . Співвідношення понять «суспільне» і «соціальне». Суспільство як самоорганізована система. Соціальна структура суспільства. Природні передумови виникнення і розвитку суспільства. Концепція «відкритого суспільства». Комунікативні моделі взаємодії (Лазарсфельд, Фрейд, Юнг, Ясперс та ін.) Глобалізаційні тенденції розвитку комунікативного суспільства. Інформація і «високі технології»: перспективи розвитку. Культура як об'єкт філософського аналізу. Культура і цивілізація. Історичні моделі культури та цивілізаційні типи. Культура як спосіб людського буття. Символічна природа культури. Типологія культури: етнічна, національна, елітарна, масова культура, субкультура. Українська національна культура в контексті світової культури, проблеми її розвитку. Східна і західна модель культури та їх взаємовплив. Уявлення про цінності. Цінності науки.

Тема 8. Філософія моралі та права.

Зміст поняття «мораль». Мораль як система норм, приписів, цінностей Загальне та відмінне моралі та права. Сутність моральної регуляції. Сутність і особливості філософського підходу до права. Головні питання та завдання філософії права. Моральна свідомість: норми, принципи, мотиви й ціннісні орієнтації, основні категорії – добро і зло, обов'язок, відповідальність, справедливість; моральна самосвідомість людини – честь, гідність, совість. Моральна діяльність: свобода дії, свобода вибору, свобода волі; вчинок як елементарна форма моральної діяльності. Поняття «правова людина». Права людини як вираження особистісної цінності права. Філософське обґрунтування прав людини. Правова культура.

4. Структура навчальної дисципліни

Назва змістовного модуля і тем	Кількість годин				
	Усього	У тому числі			
		л	п	лаб.	с. р.
1	2	3	4	5	6
Модуль 1. Змістовний модуль 1.					
Тема 1. Філософія як специфічний тип знання. Філософія і наука	11	2	4		6
Тема 2. Стародавні філософські системи Сходу та Заходу	11	2	4		5
Тема 3. Свідомість як філософська проблема. Питання про дійсність	12	2	4		6
Тема 4. Філософське вчення про буття та філософія пізнання	10	2	2		6
Тема 5. Вітчизняна філософія у контексті світової філософської думки	10	2	2		6
Тема 6. Філософське осмислення людини	11	2	2		7
Тема 7. Специфіка людського життя. Людина та суспільство	11	2	2		7
Тема 8. Філософія моралі та права	12	2	3		7
Модульний контроль	1		1		
Усього годин	90	16	24		50

5. Теми семінарських занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Основні проблеми філософії. Специфіка філософського знання. Типи свідогляду. Наука. Наукові факти.	4
2	Буття і небуття у Східній філософії. Школи індійської філософії. Закони Ману.	4
3	Давньокитайська філософія. Досократики.	2
4	Сократівський поворот у філософії. Діалоги Платона «Федр», «Федон».	2
5	Особливості Середньовічної філософії. Проблема Бога в традиційній і сучасній релігійній філософії.	2
6	Свідомість як філософська проблема. Питання про дійсність. Методи наукового пізнання. Проблема свободи. «Свобода від», «свобода для» І. Канта.	2
7	Вітчизняна філософія у контексті світової філософської думки. Філософська думка часів Київської Русі. «Філософія серця» П. Юркевича та її вплив на формування філософії Срібної доби.	2
8	Людина як основний предмет філософського аналізу.	2
9	Загальне уявлення про сучасну філософію культури. Співвідношення культури і цивілізації. Сучасні підходи в розуміння суспільства.	2

10	Моральна свідомість: норми, принципи, мотиви й ціннісні орієнтації, основні категорії (добро і зло, обов'язок, відповідальність, справедливість). Поняття «правова людина». Філософське обґрунтування прав людини / Підсумковий модуль	1/1
	Разом	24

Примітка: 1/1 – один час відведено на модульний контроль

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Філософія як специфічний тип знання. Філософія і наука	6
2	Стародавні філософські системи Сходу та Заходу	5
3	Свідомість як філософська проблема. Питання про дійсність	6
4	Філософське вчення про буття та філософія пізнання	6
5	Вітчизняна філософія у контексті світової філософської думки	6
6	Філософське осмислення людини	7
7	Специфіка людського життя. Людина та суспільство	7
8	Тема 8. Філософія моралі та права	7
	Разом	50

Програма курсу передбачає такі форми самостійної роботи, як написання модулів, пошук наукової статті за темою, підготовка презентації за темою семінару, підготовка публічного виступу. Крім того, самостійна робота є основним засобом засвоєння здобувачем вищої освіти навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача. Зміст самостійної роботи з предмету «Філософія» визначається типовою навчальною програмою дисципліни та методичними рекомендаціями викладача.

Самостійна робота студентів над навчальним матеріалом програми курсу, що не виноситься на розгляд під час лекційних і практичних занять (позааудиторна самостійна робота), має на меті сформувати вміння самостійно працювати над рекомендованою літературою та відповідати на поставлені в аудиторіях питання.

9. Семестрове завдання до практичних занять

Програма курсу передбачає такі форми самостійної роботи за бажанням здобувача, як: аналіз першоджерел, презентація теми доповіді, веденні словника, написання творчої письмової роботи (наукових тез, есе або реферату).

Теми рефератів та есе:

1. Проблема походження філософії.
2. Космоцентризм і основні поняття античної філософії.
3. Вчення Демокрита. Поняття атома і порожнечі.
4. Життя і філософствування Сократа.
5. Вчення Платона про буття.
6. Вчення Аристотеля про причини, матерію і форму.
7. Елліністична філософія (загальна характеристика, основні школи і проблематика).
8. Бог, людина і світ у середньовічній християнській філософії.

9. Антропоцентризм і гуманізм у філософській думці Відродження.
10. Раціоналістична метафізика XVII століття (Декарт, Спіноза, Лейбніц).
11. Еволюція англійського емпіризму (Бекон, Локк, Юм).
12. Критична філософія Канта.
13. Етична теорія Канта.
14. Система і метод філософії Гегеля.
15. Антропологічний принцип філософії Фейєрбаха.
16. К. Маркс про відчуження і перспективи його подолання.
17. Сутність матеріалістичного розуміння історії К. Маркса.
18. Позитивізм і неопозитивізм (загальна характеристика й еволюція).
19. Волонтаризм А. Шопенгауера. Світ як воля і уявлення.
20. Програма «переоцінки всіх цінностей» і «імморалізм» Ф. Ніцше.
21. Психологізм і філософія неопозитивізму.
22. Гуссерль і основні ідеї феноменологічної філософії.
23. Екзистенціальна філософія (основні положення, проблеми, поняття).
24. Сучасна філософська герменевтика. М. Гадамер.
25. Екзистенціально-релігійна філософія Н.А. Бердяєва. Воля і творчість.
26. Проблема буття в історії культури. Буття і ніщо.
27. Людина та її місце у світі. Проблема життя і смерті.
28. Право і закон: співвідношення понять.
29. Релігія і право.
30. Глобалізація і право.
31. Честь і гідність як певні стандарти самооцінки людської особливості.
32. Розкаяння і сором, як акт глибокого перегляду засад власної поведінки й свідомості.
33. Моральні умови спілкування: повага, співчуття, любов.

10. Методи навчання

Провідною формою організації освітнього процесу залишається лекція. Лекції проводяться за різними методиками – узагальнені, оглядові, проблемні, дискусійні, актуальні тощо. Широко застосовуються презентації теоретичного матеріалу у POWER POINT. Головна мета лекції – допомогти здобувачам засвоїти найбільш складні теоретичні положення. На семінарських заняттях, що проводяться у складі навчальних груп, переважає діалогова методика, закріплюються практичні навички засвоєння дисципліни «Філософія», відбувається перевірка рівня засвоєння здобувачами вищої освіти набутих знань шляхом співбесіди, виконання тестів, диктантів філософських понять, обговорення підготовлених студентами доповідей та індивідуальних творчих завдань. Добре зарекомендували себе семінари-диспути, семінари-круглі столи, використання методики «бліц-опитування» та «перехресного опитування», філософські квести, кросворди, бліц-турніри.

11. Методи контролю

Контроль успішності студентів припускає використання поточного контролю за якістю засвоєння основного матеріалу курсу у формі усного та письмового опитування під час семінарських занять, тестування, опитування. Самостійні заняття студентів можуть контролюватися через перевірку, оцінку й аналіз виконання домашніх завдань, наданих викладачем відповідно до робочої програми. Як форма контролю може також використовуватися підготовка тематичних реферативних повідомлень з наступною оцінкою їхньої якості.

Форми та способи проведення поточного та підсумкового контролю:
- опитування з місця (усно, письмово);

- самостійна робота студентів (усно та письмово);
- персональні завдання (реферативні повідомлення, есе);
- модульний контроль;
- залік (усна відповідь на запитання).

Методика модульного контролю знань студентів з навчальної дисципліни «Філософія» включає проведення двох контрольних-модульних робіт та підсумкового контролю у формі заліку.

Модульна контрольна робота з навчальної дисципліни «Філософія» передбачає 2 варіанти завдань з переліку теоретичних питань та тестових завдань. Кожен варіант складається викладачем вибірково з нижченаведених переліків теоретичних питань.

12. Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують студенти

12.1. Розподіл балів, які отримують студенти (кількісні критерії оцінювання)

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
Змістовний модуль 1			
Активність під час аудиторної роботи	0...2	8	0...16
Виконання практичних робіт*	0...4	16	0...64
Модульний контроль	0...20	1	0...20
Усього за семестр			0...100

*В якості семестрового завдання для виконання практичних робіт викладач може запропонувати такі види робіт: аналіз першоджерел, презентація теми доповіді, веденні словника, написання есе тощо.

Семестровий контроль (залік) проводиться у разі відмови студента від балів поточного тестування й за наявності допуску до заліку. Під час складання семестрового заліку студент має можливість отримати максимум 100 балів.

Білет для заліку складається з чотирьох запитань. За правильну й повну відповідь на кожне студент отримує по 25 балів.

Приклад. Білет №1. (Приклад відповіді).

1. *Окресліть основні положення діалектики Геракліта. Яким чином він поєднав філософський та природничо-науковий підходи для пояснення першооснови світу?*

Геракліт з Ефесу. Архе для Геракліта було у вогні – вогнекосмос. Інші елементи матерії походять з вогню і повертаються в нього двома шляхами – вгору і вниз. Основна властивість природи – її мінливість. Всюди постійні переходи: ніч – день, молодість – старість і т.д. Тому це все відносне і має в собі одне і те саме.

Вогонь є всього лише фазою перетворення вічного всесвіту. При цьому, якщо все мінливе, то мінливість є сталим чинником! Все перетворюється з певною закономірністю – логосом – який закладається всесвітнім розумом.

2. *Своєрідність стародавньої філософії Індії.*

Своєрідність філософії Стародавніх Індії у специфічному розумінні картини світу. Природа тлумачиться в основному не як предмет теоретичного дослідження, а як об'єкт релігійно-морального аналізу.

У філософії цього часу можна спостерігати різні школи і напрямки матеріалістичного та ідеалістичного характеру. Так, у староіндійській письмовій пам'ятці культури «Ведах» (буквально – «знання») знаходимо релігійно-ідеалістичні положення, в яких сили природи сприймаються як божества, розвивається вчення про слабкість людини перед цими силами.

Досить поширений напрямок в Індійській філософії чарвака («чар» – чотири, «вак» – слово). Чарваки вважали, що все у світі складається з чотирьох елементів – вогню, повітря, води і землі. З таких матеріальних часток складаються і живі істоти, в тому числі і людина. Розмаїтий світ речей є багатоманітною комбінацією цих незмінних, вічно існуючих елементів.

Також треба сказати, що у VI–V ст. до н. е. поширюється вчення вайшешика (від «вішеша» – особливість). Вайшешики, відомі насамперед як просвітителі, вважали, що причиною страждань людей є незнання ними сутності навколишнього буття. Тому метою своєї філософії вони вважали позбавлення людей від страждань через поширення істинних знань про світ.

На цей період (VI–V ст. до н. е.) припадає виникнення релігійно-філософського вчення буддизму. На ранній стадії свого розвитку буддизм розглядає весь світ як єдиний потік, що складається з окремих елементів – фізичних і психічних дхарм, які перебувають у постійному процесі змін.

3. *Філософія І. Канта.*

Згідно з І. Кантом всезагальність і необхідність положень науки і філософії не залежать ні від сваволі суб'єкта, що пізнає, ні від досвіду. Всезагальність і необхідність повідомляються знанням апіорними (не залежними від досвіду, додосвідними), всезагальними і необхідними формами чуттєвості і розуму. Об'єктивну реальність Кант визначає як непізнавану «річ у собі».

Апіорне, тобто всезагальне і необхідне в нашому знанні, вживається, за І. Кантом, лише для синтезу чуттєвих даних. Апіорними формами чуттєвості, стверджує І. Кант, є простір і час, а апіорними категоріями розуму – дванадцять категорій, які входять у чотири групи (кількість, якість, відношення, модальність).

І. Кант ставив питання щодо необхідності створення нової трансцендентальної логіки, яка відрізняється від звичайної, формальної логіки. Якщо розум обмежується категоріальним синтезом чуттєвих даних, то розум за своєю природою прагне до того, щоб вийти за межі досвіду й осягнути абсолютне.

4. *Техніка як соціальний феномен.*

Задовольняючи свої потреби люди мають справу не лише з природою, яку використовують, пристосовують до своїх вимог, а також із так званою другою природою, тобто з тим, що вони створюють. Людина за допомогою створеного розширює свої можливості в освоєнні зовнішнього світу. Вона використовує техніку.

Техніка – це сукупність знарядь праці та технологічних процесів, що історично розвиваються і за допомогою яких люди перетворюють природу. За рівнем розвитку техніки можна оцінювати рівень розвитку виробництва, суспільства, освоєння людиною природи. Техніка – явище історичне, в ній постійно відбуваються зміни.

У сучасних система «людина – техніка» належить до продуктивних сил суспільства. До них слід додати ще один дуже важливий компонент – природу, навколишнє середовище. Людина використовує закони природи і за цими законами створює техніку. Сьогодні навколишнє середовище, по суті, формується цілеспрямовано, відповідно до потреб людини. В сучасному розумінні техніка є елементом системи, який має на собі відбиток закономірностей розвитку всієї системи.

12.2. Якісні критерії оцінювання

Необхідний обсяг **знань** для одержання позитивної оцінки:

- знати предмет та функції філософії; світогляд та його історичні типи; генезис філософії та її співвідношення з іншими типами світогляду;
- специфіку та структуру філософського знання; основне коло філософських проблем;
- знати основні ідеї світової та вітчизняної філософської думки, історію становлення, етапи й особливості розвитку філософії;

- осягнути специфіку філософії, як важливої форми суспільної свідомості, яка розкриває сутність світу, буття, їхнього взаємозв'язку та взаємовідношення, граничні основи буття світу і людини, створює передумови для раціонального осмислення людиною цілей і сенсу життя.

Необхідний обсяг **вмінь** для одержання позитивної оцінки:

- уміти критично оцінювати правову дійсність, соціальні процеси, політичні, економічні, екологічні, культурні, соціально-психологічні явища й події;
- пов'язувати загальні філософські проблеми з вирішенням завдань у різних галузях сучасної науки;
- робити порівняльний аналіз філософського та конкретно-наукового тлумачення буття;
- наводити конкретні приклади реальних проявлень метафізики при аналізі проблем суспільства;
- окреслювати умови, можливості та рівні пізнання, його різновиди та форми;
- пояснювати відмінність між чуттєвим та раціональним рівнями пізнання;
- виявляти відмінність між істинністю та правдою, а також складний зв'язок між істиною та знанням і пізнанням;
- давати класифікацію та філософський аналіз глобальних проблем сучасності, розрізняти соціально-політичні та правові засоби їх розв'язання.

12.3 Критерії оцінювання роботи студента протягом семестру:

Оцінка *«відмінно» (82-100 балів)* ставиться, якщо здобувач повно і правильно відповідає на питання, виявляє розуміння завдань сучасного філософського знання, демонструє своє особисте ставлення до них, виявляє виражену суб'єктивну позицію, вільно оперує філософськими поняттями, демонструє уміння розглядати філософські проблеми в загальному контексті міждисциплінарних підходів, порівнювати і оцінювати різні наукові підходи, виділяти проблеми, виникаючі суперечності, перспективи. Виклад питання базується на сучасному знанні суті філософії, проблем її формування і розвитку, підкріплюється посиланнями на ключові роботи фахівців у цій галузі. Претендент виявляє знання історико-філософського процесу, ключових понять; розуміє закономірності і принципи розвитку сучасного наукового знання. Вільно користується сучасною філософською і науковою лексикою.

Оцінка *«добре» (75-89 балів)* ставиться, якщо здобувач недостатньо глибоко і докладно представляє та оцінює різні підходи до проблеми. Для його відповіді характерна недостатня інтеграція міждисциплінарних знань, при поясненні сучасних філософських проблем допускається деяка еkleктичність знань, неповнота аналізу і слабка аргументованість власної точки зору. Відповідь на питання білету базується на знанні сучасних концепцій, проте спостерігається деяка суперечність теоретичних позицій. Здобувач проводить взаємозв'язки висловлюваного теоретичного матеріалу з галуззю свого наукового дослідження. Діалог із викладачем під час відповіді на запитання носить науково-філософський характер, відповіді претендента обґрунтовані, мова грамотна, з використанням сучасної філософської і наукової лексики. У викладенні теоретичних положень є неістотні неточності і недоліки.

Оцінка *«задовільно» (60-74 балів)* ставиться, якщо здобувачеві важко розкривати окремі положення сучасної філософії, відповідних теорій і концепцій. Положення, що висувуються, декларуються, але недостатньо аргументуються, не розкривається суть відмінностей концептуальних підходів. Відповідь на питання не має чіткого теоретичного обґрунтування, носить переважно описовий характер. У викладі матеріалу допускаються істотні помилки, відповідь носить репродуктивний характер і не відображає особистого ставлення здобувача до висловлюваного знання, відповідь побудована нелогічно, для чого постійно вимагаються уточнюючі запитання викладача.

Оцінка *«незадовільно» (1-59 балів)* ставиться, якщо здобувач не володіє знанням сучасної філософії, його думки є поверховими та слабо аргументованими. Відсутнє

розуміння міждисциплінарних зв'язків. Відповідь на запитання не має теоретичного обґрунтування, розкривається не в повному обсязі, виклад є нелогічним. При відповіді здобувач виявляє незнання та нерозуміння більшої частини матеріалу, передбаченого програмою кандидатського іспиту, допускає істотні помилки, здобувачу важко в їх виправленні навіть у разі запитань-уточнень. Наукове обґрунтування проблем підміняється міркуваннями життєвого плану, в мові переважає побутова лексика, спостерігаються значні неточності у використанні філософської і наукової термінології.

Шкала оцінювання: бальна і традиційна

Сума балів	Оцінка за традиційною шкалою	
	Іспит, диференційований залік	Залік
90 – 100	Відмінно	Зараховано
75 – 89	Добре	
60 – 74	Задовільно	
0 – 59	Незадовільно	Не зараховано

13. Методичне забезпечення

Методичне забезпечення навчальної дисципліни представлено: навчальним конспектом, методичними вказівками, засобами діагностики (питання для модульного (поточного) контролю, питання для підсумкового контролю, комплекти ККР) які у повній мірі представлені у методичному кабінеті кафедри філософії та суспільних наук.

Електронний ресурс, на якому розміщено навчально-методичний комплекс дисципліни:

<http://k702.khai.edu/uk/>

1. Бильчук, Н. Л. Экзистенциализм: основные идеи и представители : учеб. пособие / Н. Л. Бильчук, Е. П. Корогодова. – Харьков : ХАИ, 2012. – 54 с.
2. Ковалевская, О. В. Украинская философия: учеб. пособие / О. В. Ковалевская. – Харьков : ХАИ, 2005. – 39 с.
3. Корогодова, Є. П. Світові релігії : буддизм та іслам : навч. посіб. до самост. роботи / Є. П. Корогодова, В. О. Чернієнко. – Харків : ХАІ, 2006. – 75 с.
4. Магомедов, К. М. Проблема людини у філософії : навч. посіб. до самост. роботи / К. М. Магомедов, О. В. Новосьолов. – Харків : ХАІ, 2009. – 43 с.
5. Проценко, О. П. Основи етики і естетики : навч. посіб. / О. П. Проценко, В. Б. Селевко. – Харків : ХАІ, 2006. – 54 с.
6. Чернієнко, В. О. Філософія ідентичності соціального суб'єкта : навч. посіб. до самост. роботи. / В. О. Чернієнко. – Харків : ХАІ, 2014. – 112 с.

14. Рекомендована література

Базова

1. Кузнецов В. І. Філософія права. Історія та сучасність: навч. посіб. / В. Кузнецов. К. : Стіло; Фоліант, 2003. 382 с.
2. Мовчан В. С. Етика. Навчальний посібник. К., 2007. 250 с.
3. Нерсисянц В. Философия права. М.: НОРМА, 2006. 650 с.
4. Основи філософії : навч. посіб. / Л. О. Сандюк, С. П. Симоненко, О. В. Сулим, М. Ф. Шмиголь. К. Центр учбової літератури, 2019. 419 с.
5. Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л.А. Філософія: Підручник. 2. вид., випр., доп. К., 2006. 592 с.

6. Філософія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол авторів; за ред. Л. В. Губерського. Харків: Фоліо, 2013. 510с.
7. Філософія права : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. ; за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2009. 208 с.
8. Філософія: світ людини : курс лекцій : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / В. Г. Табачковський, М. О. Булатов, Н. В. Хамітов, Є. Андрос, А. Дондюк. Київ : Либідь, 2003. 430 с.
9. Фюст М., Тринкс Ю. Філософія / Пер. з нім. В. Кебуладзе. К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2019. 536 с.

Допоміжна

1. Бауман З. Текучая современность / пер. с англ. под ред. Ю. В. Асочакова. СПб. : Питер, 2008. 240 с.
2. Баумейстер А. Буття і благо : монографія. Вінниця: Т. Барановська, 2014. 418 с.
3. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структура / пер. с фр., послесл. и прим. Е. А. Самарской. М. : Культурная революция ; Республика, 2006. 269 с.
4. Васильева Л. А. Людина публічна в культур-комунікативному просторі сучасності. Харків : Мачулін, 2019. 392 с.
5. Васильева Л. А. Історико-антропологічна парадигма осмислення феномена публічності. Гуманітарний часопис. 2018. №2. С. 48-56.
6. Вирно П. Грамматика множества: к анализу форм современной жизни / пер. с ит. А. Петровой под ред. А. Пензина. М. : ООО «Ад Маргинем Пресс», 2013. 176 с.
7. Газнюк Л. Філософські етюди екзистенціально-соматичного буття : монографія. Київ: Парапан, 2008. 368 с.
8. Гуссерль Э. Картезианские размышления / пер. с нем. В. И. Молчанова. М. : Академический проект, 2010. 229 с.
9. Кебуладзе В. Феноменологія досвіду / відп. ред. А. Лой. Київ : Дух і літера, 2011. 280 с.
10. Корабльова В. Соціальні смисли ідеології : монографія. Київ : ВАДЕКС, 2014. 349 с.
11. Попович М. Бути людиною. Вид. 3 є, переробл. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 336 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України ім. В. Вернадського. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/eb/ukr.html>
2. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://korolenko.kharkov.com/>
3. Інформаційні ресурси: <http://www.filosof.com.ua> Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України
4. <http://elibrary.nubip.edu.ua/2579/1/Філософія.pdf> Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Академвидав, 2005. 592 с.